

בפסח, על התבואה, מאי קא משמע לן. אמר רבי יצחק, על תבואה ממש. דאמר רבי יצחק, בשנה שעברה נתן להם הקדוש ברוך הוא תבואה סיפוקא דעלמא. לא מעשרין ליה בני נשא, ולא יהבי למיכל מניה למספני ולייתמי ולא ארמלתי, פד אתי שתא דא דאין לכל עלמא על ההוא תבואה דהוה בשתא דעברה.

בעצרת דן את העולם, על איזה עון. על עון פירות האילן, שלא המתינו שנות ערלתם, ושלא הניחום בשביעית לעני ולגר. בראש השנה דן כל העולם כלו, גופות בני אדם והנשמות, ופוקד אותם, ודן אותם על כל מה שעשו כל השנה כלה. ותאנא, אפילו צעדיו של אדם נמנין ובאין בדין באותו היום, הדא הוא דכתיב, (שם לא ד) וכל צעדי יספור.

תאני רבי יוסי, שלש פתות נכנסין ליום הדין. פת צדיקים גמורים. פת רשעים גמורים. פת בינונים. וכנגדן שלש פחות באדם. פת הנשמה הקדושה. וכח המתאנה. וכח המניעה. מאי פת המניעה, אמר רבי יהודה, פת המגדלת והמניע את הגוף בכל צרכיו.

רבי יוסי בן פזי אומר, בא וראה רחמנותו של הקדוש ברוך הוא, אף על פי שבית דין של מעלה באין לעמד בדין, ולדון את הבריות, ולהורות לפני הקדוש ברוך הוא זכות וחובה של בני אדם. דתאני ר' יוסי בן פזי, שלש פתות של מלאכי השרת עומדין על הדין ביום ראש השנה. יש מהם שהם מורים זכות לטובה. ויש מהם חובה לרעה. ותא חזי, רחמנותו של הקדוש ברוך הוא, שנתן עצה להנצל מן הדין.

מה משמענו? אמר רבי יצחק, על התבואה ממש. שאמר רבי יצחק, בשנה שעברה נתן להם הקדוש ברוך הוא תבואה, סיפוקם של העולם. לא מעשרין אותו בני אדם ולא נותנים לאכל ממנו לעניים, ליתומים ולא למנות! כשבאה השנה הזו, דן את כל העולם על אותה תבואה שהיתה בשנה שעברה. בעצרת דן את העולם על איזה עון? על עון פרות האילן, שלא המתינו שנת ערלתם ושלא הניחום בשביעית לעני ולגר.

בראש השנה דן כל העולם כלו, גופות בני אדם והנשמות, ופוקד אותם, ודן אותם על כל מה שעשו כל השנה כלה. ולמדנו, אפילו צעדיו של אדם נמנים ובאים בדין באותו היום. זהו שכתוב (שם לא) וכל צעדי יספור. שנה רבי יוסי, שלש פתות נכנסים ליום הדין: פת צדיקים גמורים, פת רשעים גמורים, פת בינוניים, וכנגדן שלשה פחות באדם: פת הנשמה הקדושה, וכח המתאנה, וכח המניעה. מהו פת המניעה? אמר רבי יהודה, פת המגדלת והמניע את הגוף בכל צרכיו.

רבי יוסי בן פזי אומר, בא וראה רחמנותו של הקדוש ברוך הוא, אף על פי שבית דין של מעלה באים לעמד בדין ולדון את הבריות ולהורות לפני הקדוש ברוך הוא זכות וחובה של בני אדם, שלמד רבי יוסי בן פזי, שלש פתות של מלאכי השרת עומדים על הדין ביום ראש השנה, יש מהם שהם מורים זכות לטובה, ויש מהם חובה לרעה. ובא וראה, רחמנותו של הקדוש ברוך הוא שנתן עצה להנצל מן הדין.

שְׁלֹמֹדְנוּ, מֵה שְׁכַתוּב (ויקרא כג)
זְכוּרֵן תְּרוּעָה, לֹא מִצְאָנוּ זְכִירָה
לְתְרוּעָה, אֲלֵא מֵה שְׁאָמַר רַבִּי
יוֹסִי, כְּתוּב (במדבר י ט) וְכִי תִבְאוּ
מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצֵּר וְגו' וְהִרְעַתֶם
וְהִרְעַתֶם וְגו'. וְזָכַר לְתְרוּעָה זו,
אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, הִרְיעוּ
לִפְנֵי בְתְרוּעָה זו, שֶׁהִיא זְכוּרֵן
אוֹתָהּ הַתְּרוּעָה, מִיָּד - וְנוֹשַׁעְתֶם
מֵאִיְבִיכֶם פְּאוֹתָהּ דְגָמָא.

מֵאִיְבִיכֶם, מִי הֵם? אֱלוֹ הֵם
הַמּוֹרִים חוֹבְתֶם שֶׁל בְּנֵי אָדָם.
שְׁלֹמֹדְנוּ, אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
מִלְּאָכִים יֵשׁ הַמּוֹרִים חוֹבְתֵן שֶׁל
בְּנֵי אָדָם, וּמִלְּאָכִים יֵשׁ הַמּוֹרִים
זְכוּתֶם. וְאֶפְלוּ אֶחָד מִנֵּי אֶלֶף
מוֹרָה זְכוּתוֹ, עוֹזְבִים אוֹתוֹ. זֶהוּ
שְׁכַתוּב (איוב לג) אִם יֵשׁ עָלָיו מִלְּאָךְ
מִלֵּיץ אֶחָד מִנֵּי אֶלֶף, וְכְתוּב
אֲחֵרָיו (שם) וַיִּחַנְנוּ וַיֹּאמֶר פְּדַעְהוּ
מִרְדַּת שַׁחַת וְגו'.

וְכִי יֵשׁ מִלְּאָךְ מִשְׁטִין זְכוּתוֹ שֶׁל
אָדָם? אָמַר רַבִּי שְׁמַעוֹן, חֵס
וְחִלִּילָה שְׁמִלְּאָךְ מִשְׁטִין זְכוּתוֹ,
אֲלֵא יֵשׁ מִלְּאָכִים מְמוֹנִים לְעֵינַי
וְלַהוֹרוֹת בְּחוֹבְתוֹ שֶׁל אָדָם בְּכָל
שַׁעַה שְׁיַעֲבֹר, וְהֵם מוֹרִים אוֹתוֹ
דְּכָר שְׁנַצְטוּוּ.

בְּיוֹצֵא בְּדָבָר, וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם
עוֹמְד עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ, מֵה
זֶה עָלָיו? עָלָיו שֶׁל אַחָב, שֶׁהָיוּ
מְעֵינִים בְּדִינוֹ מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ.
וְכִי יֵשׁ יָמִין וְכוּ? אֱלוֹ מִימִינִים
לְזְכוּתוֹ, וְאֱלוֹ מִשְׁמָאִילִים לְכַף
חוֹבָה.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִפְּנֵי
מֵה בְּרֵאשׁ הַשָּׁנָה דִּין הַגּוֹף
וְהַנְּשָׁמָה? מִפְּנֵי שֶׁבוּ נוֹלַד אָדָם
הַרְאָשׁוֹן, וְכוּ בְּיוֹם נַעֲשֶׂה גּוֹף,
וְנִזְרְקָה בּוֹ נְשָׁמָה, וְכוּ בְּיוֹם נִדּוֹן
וְנִקְבַע הַדִּין לְדוֹרוֹת.

וּבְחַג נְדוּנִים עַל שֶׁהֵם מְבַזִּים
בְּנִטְיִילַת יָדִים, וְעַל שֶׁהֵם מְזַלְזְלִים
בְּמִקְוֹאוֹת וּבִטְהוֹרוֹת שֶׁהֵם מֵים,

דְּתַנְיָא מֵאֵי דְכְּתִיב (ויקרא כג כד) זְכוּרֵן תְּרוּעָה לֹא
אֲשַׁפְּחָנָא זְכִירָה (דף יט ע"א) לְתְרוּעָה,
אֲלֵא הָאֵי דְאָמַר רַבִּי יוֹסִי, כְּתִיב (במדבר י ט) וְכִי
תִבְאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצֵּר וְגו' וְהִרְעַתֶם
וְגו', וְזָכַר לְתְרוּעָה זו, אָמַר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא,
הִרְיעוּ לִפְנֵי בְתְרוּעָה זו, שֶׁהִיא זְכוּרֵן אוֹתָהּ
הַתְּרוּעָה, מִיָּד, וְנוֹשַׁעְתֶם מֵאִיְבִיכֶם כִּי־הוּא
גְּוֹנָא.

מֵאִיְבִיכֶם מֵאֵן אֵינוֹן, אֱלוֹ הֵם הַמּוֹרִים חוֹבְתֶם
שֶׁל בְּנֵי אָדָם. דְּתַנְיָא אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
מִלְּאָכִים יֵשׁ הַמּוֹרִים חוֹבְתֵן שֶׁל בְּנֵי אָדָם.
וּמִלְּאָכִים יֵשׁ הַמּוֹרִים זְכוּתֵן. וְאֶפְלוּ אֶחָד מִנֵּי
אֶלֶף מוֹרָה זְכוּתוֹ, שְׁבָקִין לוֹ. הַדָּא הוּא דְכְּתִיב,
(איוב לג כג) אִם יֵשׁ עָלָיו מִלְּאָךְ מִלֵּיץ אֶחָד מִנֵּי
אֶלֶף. וְכְתִיב בְּתִרְיָה, (שם לג כד) וַיִּחַנְנוּ וַיֹּאמֶר
פְּדַעְהוּ מִרְדַּת שַׁחַת וְגו'.

וְכִי יֵשׁ מִלְּאָךְ מִשְׁטִין זְכוּתוֹ שֶׁל אָדָם, אָמַר
רַבִּי שְׁמַעוֹן, חֵס וְשָׁלוֹם שְׁמִלְּאָךְ מִשְׁטִין
זְכוּתוֹ. אֲלֵא, יֵשׁ מִלְּאָכִים מְמוֹנִים לְעֵינַי
וְלַהוֹרוֹת בְּחוֹבְתוֹ שֶׁל אָדָם, בְּכָל שַׁעַה
שְׁיַעֲבֹר, וְהֵם מוֹרִים אוֹתוֹ דְּכָר שְׁנַצְטוּוּ.

בְּיוֹצֵא בְּדָבָר (מ"א כב יט) וְכָל צָבָא הַשָּׁמַיִם עוֹמְד
עָלָיו מִימִינוֹ וּמִשְׁמָאלוֹ. מֵאֵי עָלָיו,
עָלָיו שֶׁל אַחָב. שֶׁהָיוּ מְעֵינִים בְּדִינוֹ. מִימִנוֹ
וּמִשְׁמָאלוֹ, וְכִי יֵשׁ יָמִין וְכוּ, אֲלֵא אֱלוֹ
מִימִינִים לְזְכוּתוֹ, וְאֱלוֹ מִשְׁמָאִילִים לְכַף חוֹבָה.

אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר רַב, מִפְּנֵי מֵה בְּרֵאשׁ
הַשָּׁנָה דִּין הַגּוֹף וְהַנְּשָׁמָה, מִפְּנֵי שֶׁבוּ
נוֹלַד אָדָם הַרְאָשׁוֹן, וְכוּ בְּיוֹם נַעֲשֶׂה גּוֹף,
וְנִזְרְקָה בּוֹ נְשָׁמָה, וְכוּ בְּיוֹם נִדּוֹן וְנִקְבַע הַדִּין
לְדוֹרוֹת.

וּבְחַג נְדוּנִין עַל שֶׁהֵם מְבַזִּים בְּנִטְיִילַת יָדִים,
וְעַל שֶׁהֵם מְזַלְזְלִים בְּמִקְוֹאוֹת וּבִטְהוֹרוֹת

ועל כן נדונים על המים, על ענין המים.

אמר רבי אחא, בארבעה פרקים כמו כן האדם נדון: בו ביום שמהרהר העברה, ובזמן שעושהו, וביום ראש השנה, ובעולם הבא. רבי אבהו אמר, בזמן שעושה העברות, ובזמן שיחלה. שאמר רבי אבהו, כיון שיחלה אדם, מעלים אותו לדין, ובזמן שמת, כשיוצאה נשמתו ממנו, ובעולם הבא.

אמר רבי יהודה, בטחון הצדיקים ושמתם, כשיוצאים מן העולם הזה בכשרון מעשים. וכשפאים לעין בנשמה, אין מוחים בידה. ומה אומרים לה? כלף יפה רעיתי. אמר רבי אבהו, הצדיק אומר את זה על הנשמה שבו, כלף יפה רעיתי, מנהיגתי, שלא הרעתי לך במעשים רעים, שכתוב (שיר ד) ומום אין בך.

דבר אחר, (בראשית א) ויאמר אלהים יהי מארת. למה חסר ו? אמר רבי יהושע בן לוי, תפלת הצדיקים שיצאו מהעולם הזה כדי שלא יתעכב שכם לעולם הבא. שאמר רבי יהושע בן לוי, מה שכתוב (יחזקאל א) דמות כמראה אדם עליו מלמעלה? זו מעלתן של צדיקים שהם למעלה על כל המעלות.

מה זה עליו? אמר רבי יצחק, הוא יעקב, שמעלתו למעלה. זהו שכתוב כמראה אדם. מה משמע? כתוב כאן עליו, וכתוב שם (בראשית לה) ויעל מעליו אלהים.

אמר רבי חייא בר יעקב, אין לך בכל לילה ולילה שאין הפרוז יוצא ואומר: עלו חסידים, באו וברכו ליוצרכם! זהו שכתוב (תהלים קמח) וחסידך יברכוכה. כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו.

שהם מים. ועל כן נדונים על המים, על ענין המים.

אמר רבי אחא, בארבע פרקים כמו כן, האדם נדון. בו ביום שמהרהר העברה. ובזמן שעושהו. וביום ראש השנה. ובעולם הבא. רבי אבהו אמר, בזמן שעושה העבירות. ובזמן שיחלה. דאמר רבי אבהו, כיון שיחלה האדם, סלקין ליה לדינא. ובזמן שמת כשיוצאה נשמתו ממנו. ובעולם הבא.

אמר רבי יהודה, בטחון הצדיקים ושמתם, כשיוצאין מן העולם הזה בכשרון מעשים. וכשפאין לעיין בנשמה, אין מוחין בידה. ומה אומרים לה, (שה"ש ד ד) כלף יפה רעיתי. אמר רבי אבהו, הצדיק אומר זה על הנשמה שבו, כלף יפה רעיתי, מנהיגתי דלא אבאישת לך בעובדין בישין, דכתיב (שם) ומום אין בך.

דבר אחר ויאמר אלהים יהי מארת, למה חסר ו? אמר רבי יהושע בן לוי, תפלת הצדיקים שיצאו מהעולם הזה, כדי שלא יתעכב שכם לעולם הבא. דאמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב (יחזקאל א כו) דמות כמראה אדם עליו מלמעלה. זו מעלתן של צדיקים, שהם למעלה על כל המעלות.

מאי עליו. אמר רבי יצחק, הוא יעקב, שמעלתו למעלה. הדא הוא דכתיב, כמראה אדם. מאי משמע, פתיב הכא עליו, וכתוב התם (בראשית לה ג) ויעל מעליו אלהים.

אמר רבי חייא בר יעקב, אין לך בכל לילה ולילה, שאין הפרוז יוצא ואומר, עלו חסידים, באו וברכו ליוצרכם. הדא הוא דכתיב, (תהלים קמה יב) וחסידך יברכוכה. כבוד מלכותך יאמרו וגבורתך ידברו.